

TÜRKÇE DERSİ KİTAPLARINDA KELİME ÇALIŞMALARI

Halit KARATAY*

Özet

Öğretim materyali olarak bütün Türkçe dersi kitaplarının, farklı yayınevinden olsalar bile, kelime kazandırma çalışmalarında öğrencilere aşağı yukarı aynı olanakları sunması beklenir. Bu amaçla, ders kitapları aracılığıyla öğrencilerin kelime hazinesine kazandırılmaya çalışılan isim, fiil, deyim ve kelime gruplarının nicelik ve nitelikleri üzerinde durulmuş, bunun yanında, ilköğretim ikinci kademe Türkçe dersi kitaplarının “kelime çalışmaları veya sözlük çalışmaları” diye bilinen kısmında ortak kelime edindirme hedefinin ve birliğinin olup olmadığına bakılmıştır. Dil becerilerinin etkin kullanımı zengin kelime dağarcığına bağlıdır. Her öğrencinin bu konuda başarılı olmasını beklemek, Türkçe dersi kitaplarının kelime öğretimi açısından birbiriyle tutarlılıklarına ve yeterliliklerine bağlıdır. Bu çalışma, betimsel bir alan araştırmasıdır. Bulgulara ulaşmak için tarama modeli kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: kelime çalışmaları, kelime öğretimi, Türkçe dersi kitapları, ana dili

Giriş

Teknolojik gelişmelere rağmen ana dili öğretiminde ders kitapları öğretim materyali olarak önemli bir yere sahiptir. Öğretmeni ve ailesi dışında öğrencinin gerektiğinde her an başvurabileceği en yakın kaynağı, ona rehberlik edecek ders kitabıdır (Şahin, 1998). Eğitim ortamlarının en önemli kaynaklarından biri olarak kabul edilmesine rağmen şimdiye kadar özellikle Türkçe dersi kitaplarının içerik; metin, dil, kelime kadrosunun nitelik ve nicelik gibi özellikleri üzerine yapılan akademik çalışmalar ülkemizde daha yeni başlamıştır. Bunun birçok nedeni olmakla beraber; bu durum, ülkemizde yabancı dillere verilen önemin Türkçeye verilmemesi, başka bir ifadeyle, Türkçe dersinin “çok kolay derslerden biri” sayılmasından (Güzel, 1987, 436-437) kaynaklanmaktadır. Konuyla ilgili gerek Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı gerekse ders kitabı hazırlayan özel yayınevlerinin, ders kitaplarının daha çok dış ve teknik özellikleri üzerinde durmaları (“Program, metin, yazar kadrosu, dil bilgisi konuları ve işleniş tarzı, göze dayalı unsurlarından kâğıt kalitesi, punto, sayfa düzeni, resim, (Küçük, 1998, 6).” vb.,) kitapların içeriğinin ve ortak dil öğretme strateji, yöntem ile tekniklerinin ikinci plânda kalmasına neden olmuştur.

Türkçe dersi kitapları aracılığıyla öğrencilere dilin yapı taşları olan kelimeler ve kelimelerden oluşan deyim ile tamlama halindeki kelime grubu gibi dil birimleri kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ders kitabı hazırlayan ve denetleyen ilgili kurumlar

* Arş. Gör.; Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

◆ Halit Karatay

ile kitap yazarlarının ortak ölçütlerinin olup olmadığı, özellikle kitapların 'sözlük çalışmaları' kısmında geçen ve öğrencilere kazandırılmaya çalışılan kelimelerin nicelik ve nitelik açısından denklik derecesinin ne ölçüde olduğu, ders kitaplarında hangi tür kelimelerin ne sıklıkta geçtiği, ortak kültür ve dil edindirme politikası açısından son derece önemlidir. Öğretim materyali olarak bütün ders kitaplarının, farklı yayınevinden olsalar bile, kelime, deyim ve kelime grubu gibi dil birimlerini edindirme çalışmalarında öğrencilere aşağı yukarı aynı olanakları sunması beklenir. Bu görevi, işlenen metnin daha iyi kavranmasını sağlamak ve daha önemlisi öğrencilerin kelime hazinesini geliştirmek, onlara kelimelerin anlam esnekliğini ve derinliğini hissettirmek için ders kitaplarındaki metinlerden sonra yer alan 'kelime çalışmaları' kısmı yerine getirmektedir.

1. Problem Durumu

Ders kitaplarında hangi kelimelerin olması gerektiğinin ortaya konması zor olmakla birlikte, bu durum uzman kişilerin konuyla ilgili yapacağı birtakım çalışmalarla mümkün olacaktır. Bu konuda yapılacak çalışmalarla, ana dil öğretiminde standart bir Türkçe öğretim düzeyinin yakalanması sağlanacak, bunun yanında öğrenciler arasında öğretim materyallerinin yarattığı eğitimde fırsat eşitsizliği bir nebze de olsa giderilmiş olacaktır.

Türkçe öğretiminin amaçlarından biri de, öğrencilere dilimizdeki sözcüklerin anlamları ile birlikte doğru söyleyiş ve yazılışlarını öğretmek, onların sözcük dağarcığını zenginleştirmektir. Sözcüklerin iletişim açısından taşıdığı önem de açıktır (Kavcar, 2001). Buna rağmen yapılan araştırmalar, insanlarımızın çok az sayıda kelime kullanarak iletişim kurduklarını göstermektedir (Çiftçi, 1991; Tosunoğlu, 1999). Çocuklar, ilk çocukluk dönemlerinde ihtiyacı olan kelimeleri içinde yaşadıkları yakın çevrelerinden, özellikle ailelerinden, yerel söyleyişle öğrenirler. İlköğretimde kullanılan Türkçe dersi kitaplarının içinde kaç değişik kelimenin olması gerektiği ve bu kelimelerin özellikleri, Millî Eğitim Bakanlığı'nın, "Ders Kitapları Yönetmeliği" ölçütlerinin içerisinde yoktur. Bazı araştırmacıların, buna gerek olmadığı görüşüne (Cemiloğlu, 1999) karşın bazı araştırmacılar, bunun son derece önemli olduğunu savunur. Yalçın (1996, 24), "bir ülkenin standart dilinin öğretilmesi, sadece eğitim bilimi açısından önemli sayılmamakta; aynı zamanda sosyal, siyasal ve ekonomik bakımlardan da vazgeçilmezliği kabul edilmektedir. Toplum hayatının her aşamasının düzenlenmesi, insanların birbirleriyle ilişkilerinin sağlıklı bir biçimde kurulabilmesi ve kurumlar arasındaki ilişki ve iletişimin yürüyebilmesi için standart dilin öğretilmesi zorunludur." görüşünü savunur. Batılı devletlerdeki dil öğretimi çalışmalarına bakıldığında standart bir dil edindirme hedefinin olduğu, ders kitapları ile öğretim araç gereçlerinin de ona göre hazırlandığı görülür. Amerika Birleşik Devletlerinde, Thorndike ve Lorge tarafından ortak 30.000 İngilizce sözcük belirlenmiştir. Bunlar arasında, öğrencilerin yaşlarına ve seviyelerine uygun sözcükler seçilmiş, bu sözcüklerin de ders kitaplarında kullanılmasına özen gösterilmiştir (Göğüş, 1978, 363; Göz, 2004). Batı ülkelerinde, öğrencilere kazandırılması amaçlanan sözcüklerin listeleri yapılmış ve bu konuda sürekli olarak çalışılmıştır (Tosunoğlu, 1999, 71-72). Ülkemizde de eser taraması, gözlem, yazılı anlatım çalışmaları ve karşılaştırma yöntemleri kullanılarak çeşitli yaş gruplarına yönelik sözcük dağarcığını belirleme çalışmaları vardır (Çiftçi, 1991; Tosunoğlu 1998; Göz, 2004; Karadağ, 2005; Kurudayıoğlu, 2005). Millî Eğitim Bakanlığı'nın bu güne kadar göz ardı ettiği bu konuyla ilgili olarak üniversitelerde bazı bireysel çalışmalar görülmektedir, fakat bu alanda yapılan çalışmaların yeterliği de ay-

rı bir tartışma konusudur. Çünkü, ders kitaplarının hazırlanmasına yön verecek söz varlığı halen tespit edilememiştir. Oysa yabancı ülkelerde, ana dili ders kitaplarının hazırlanmasında, önceden belirlenen sözcük dağarcıklarının dikkate alındığı bilinmektedir. Ülkemizde bu belirleme çalışmaları, yetkili bir kurum tarafından bir program dâhilinde ve sistemli bir şekilde yapılmadığı da ortadadır. Türkçe dersi kitaplarında her metinden sonra öğrencilerin kelime hazinesine kazandırılmak amacıyla, ders kitaplarında, 'Anlamı Bilinmeyen Kelimeler, Sözlük veya Sözcük Çalışmaları' gibi adlarla, yer alan kısımlardaki kelime uyumluluğunun ve ortak kelime edindirme ölçütünün olup olmadığı varsa bunun ne oranda olduğunun bilinmesi, ders kitabı yazarları ve inceleyicileri için bir kılavuz ve ölçüt olacaktır.

Bu çalışmada, Türkçe dersi kitaplarının, 'Anlamı Bilinmeyen Sözcükler' veya 'Sözlük Çalışmaları' kısmında öğrencilere isim, fiil, deyim ve kelime grubu türünden, ortak kelime edindirme hedefinin ne oranda olduğuna bakılacaktır.

Problem Cümlesi

İlköğretim ikinci kademe Türkçe dersi kitaplarının ortak kelime kazandırma yönünden tutarlılığı ne ölçüdedir?

Alt Problemler

1. 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe dersi kitaplarının sözlük çalışmaları kısmında hangi ortak *isimlere* yer verilmiştir?
2. 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe dersi kitaplarının sözlük çalışmaları kısmında hangi ortak *fiillere* yer verilmiştir?
3. 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe dersi kitaplarının sözlük çalışmaları kısmında hangi ortak *deyimlere* yer verilmiştir?
4. 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe dersi kitaplarının sözlük çalışmaları kısmında hangi ortak *kelime gruplarına* yer verilmiştir?

3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, olguların betimlemesi hedeflediğinden, araştırmanın yöntemi, betimsel alan araştırması yöntemidir.

3.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, 2001-2002, 2002-2003 ve 2003-2004 eğitim-öğretim yıllarında Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nca, İlköğretim II. Kademedede, ders kitabı veya en azından 'tavsiye kararı' ile 2225 sayı ve Haziran 2001 tarih, 2537 sayı ve Haziran 2002 tarih ile 2550 sayı ve Temmuz 2003 tarihli Tebliğler Dergisi sayılarında öğretim materyali (Türkçe dersi kitabı) olarak kabul edilen ve kaynakça kısmında künyeleri verilen 13 yayınevini 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarından oluşmaktadır. Bu evrene giren bütün ders kitapları, araştırmanın örnekleme olarak kullanılmıştır.

3.2. Veri Toplama Yöntemi

2001 ilâ 2004 yılları arasında Talim ve Terbiye Kurulu tarafından önerilen ve 2003-2004 eğitim-öğretim yılında ilköğretim II. kademedede okutulan Türkçe dersi kitaplarının "Sözlük Çalışmaları" başlığı altında yer alan ve öğrencilerin bilmediği var sayılan veya kazandırılması hedeflenen kelimeler; isimler, fiiller, deyimler ve kelime

◆ Halit Karatay

grupları ayrı ayrı sayılarak çizelgeler oluşturulmuştur. İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının “Sözlük Çalışmaları” kısmında geçen kelime veya kelime grupları isim, fiil, deyim ve kelime grubu başlıkları altında ayrı ayrı bilgisayara kaydedilmiştir. Araştırmada kullanılan veriler bu fişlerin işlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

3.3. Toplanan Verilerin Analizi

Toplanan verilerin analizinde “SPSS 10.0 (Statistic Package For Social Science), Microsoft Excel ile Simple Concordance Program 4.0.7” programları kullanılmıştır. Toplanan verileri betimlemek için kullanılan istatistikî teknikler ise frekans (F) ve yüzdendir (%).

4. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, ders kitaplarının incelenmesi sonucu toplanan veriler, tablolar hâlinde gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

4.1. Türkçe Dersi Kitaplarında Verilen İsimlerle İlgili Bulgular ve Yorum

Bu bölümde ders kitaplarında geçen isimlerle ilgili bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlar verilmiştir.

4.1.2. Ders Kitaplarında Geçen İsimlerin Sınıflara Göre Sayıları

Yayınevi	6. sınıf	7. sınıf	8. sınıf	Toplam
<i>Altın Kitaplar</i>	208	210	283	701
<i>Dörtel Yayınevi</i>	169	168	166	503
<i>Düzyün Yayınevi</i>	257	311	355	923
<i>Elit Yayınevi</i>	140	178	282	600
<i>Fil Yayınevi</i>	233	253	266	752
<i>Koza Yayınevi</i>	187	101	154	442
<i>Mahir Yayınevi</i>	202	227	303	732
<i>MEB Yayınevi</i>	131	128	184	443
<i>Metinler Yayınevi</i>	230	226	249	705
<i>Özyürek Yayınevi</i>	226	254	248	728
<i>Serhat Yayınevi</i>	144	186	198	528
<i>Tutıbay Yayınevi</i>	161	186	198	545
<i>Yıldırım Yayınevi</i>	265	326	372	963
Toplam	2553	2754	3258	8565

Araştırmada incelenen 13 yayınevinin 6. sınıf Türkçe dersi kitaplarında toplam 2553, 7. sınıf Türkçe dersi kitaplarında toplam 2754 ve Türkçe 8. sınıf ders kitaplarında da toplam 3258 isim türünden kelime verilmiştir. Yine araştırmada yer alan 13 yayınevinin Türkçe 6, 7 ve 8. sınıflarına ait 39 ders kitabında ise toplam 8565 isim türünden kelime verilmiştir.

Tabloda görüldüğü üzere, Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının 'sözlük çalışmaları' kısmında bazı yayınevleri, kitaplarının 6. sınıfında öğrencilere kazandırmayı amaçladığı kelime sayısını 7 ve 8. sınıflara geçerken aşamalı olarak belirgin bir şekilde artırarak daha çok sayıda ismin öğretilmesini ön görmüşken (bkz. Düzgün, Elit, Fil, Mahir ve Yıldırım Yayınları) aynı bağıntı, diğer yayınevlerinin Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitapları arasında ya kısmen görülmekte (bkz. Altın Kitaplar, Metinler, Tutubay ve Serhat Yayınevi) ya da hiç görülmemektedir (bkz. Dörtel, MEB., Koza ve Özyürek Yayınevi). Yayınevlerinin 'sözlük çalışmaları' başlığı altında verdiği isim sayıları arasındaki oran, sınıftan sınıfa ya oldukça fazla değişmekte ya bir miktar değişmekte ya da çok az değişmektedir. Bu değişim oranının bir başka çarpıcı yönü, alt sınıftan bir üst sınıfa geçerken her zaman doğru orantılı olmayışıdır.

Örneğin; Koza Yayınevi'nin 6. sınıf Türkçe dersi kitabında, öğrencilere 187, 7. sınıf Türkçe dersi kitabında 101 ve 8. sınıf Türkçe dersi kitabında ise 154 isim öğretilmeye çalışılmaktadır. Söz konusu yayınevinin öğrencilere toplam kelime sayısı içinde, 6. sınıf için çok fazla denebilecek kadar (187) kelime kazandırılması ön görülmüşken, 7. sınıf için çok az denebilecek kadar (101) kelime kazandırılması ön görülmüş, 8. sınıfta ise 6 sınıfta öğretilen kelimelerden bile çok daha az kelime edindirme çalışmasının bulunduğu görülmektedir. Bu durumun mantığını anlayabilmek oldukça güç olmakla beraber, bu durumda öğrencilere kazandırılacak kelimeler, onların yaş, seviye ve ihtiyacına göre değil de, metinlere ve kitap yazarlarının tecrübelerine veya tercihlerine göre belirlendiğini söylemek mümkündür.

Bir başka durum ise, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe dersi kitaplarında bulunan bir veya üç yıl boyunca öğrencilere kazandırılmaya çalışılan kelimeler arasındaki nicel özellikler arasındaki farkların büyük olması, yukarıdaki tespitimizi doğrulamaktadır. Örneğin; Altın Kitaplar Yayınevi 6. sınıf Türkçe kitabı bir yıl boyunca 208 isim öğretmeyi hedeflerken Dörtel Yayınevi aynı sınıf için yıl boyunca 169 kelime kazandırmayı amaçlamıştır. İki yayınevinin aynı yıl içinde öğrencinin kelime hazinesine kattığı isim türünden kelimelerin sayısal farkı 39; yüzdellik farkı ise % 20'ler civarındadır. Oysa, istatistikî değerlendirmelerde, sosyal bilimlerde iki değer arasında çıkan sonucun anlamlı veya uyumlu olarak kabul edilebilmesi için, ölçülen iki değer arasındaki bağıntı farkının en çok (artı-eksi)%5 oranında olması gerekmektedir. Yine aynı şekilde, yayınevlerinden Altın Kitaplar Yayınevi 6, 7 ve 8. sınıflarda öğrencilere, üç yıl boyunca toplam 701 isim öğretmeyi hedeflerken Dörtel Yayınevi ise aynı sınıflar için üç yıl boyunca öğrencilerin kelime hazinesine isim türünden toplam 503 kelime katmayı amaçlamıştır. İki yayınevinin üç yıl boyunca öğrencilerin kelime hazinesine kattığı isim türünden kelimelerin, sayısal farkı 198; yüzdellik farkı da % 30'lar civarındadır. Nicel olarak yapılan bu değerlendirmeler diğer yayınevleri arasında da yapılabilir. Sıralanan bütün bu veriler, ders kitabı yazarlarının veya yayınevlerinin nicelik açısından herhangi bir kelime kazandırma ölçütü ve birliği olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmanın en çarpıcı bulgularından biri de öğrencilere kazandırılmaya çalışılan isim, fiil, deyim ve kelime grubu türünden bütün sözcük ve sözcük öbeklerinin nitelik açısından birbirleriyle uyumlu olup olmaması durumudur. Daha açık bir ifade ile Türkçe dersi kitaplarında öğrencilere kazandırılmaya çalışılan kelime ve kelime öbeklerinin kitaplarda ortak olup olmadığı durumudur.

◆ Halit Karatay

Tablo 4.1.3. 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Dersi Kitaplarında Geçen Ortak İsimlerin Frekans ve Yüzdeleri

İSİMLER	6. Sınıflar		7. Sınıflar		8. Sınıflar	
	F	%	F	%	F	%
<i>Ortak olmayan isimler</i>	2126	83.27	2247	81.59	2663	81.73
<i>İki kitapta ortak olan isimler</i>	289	11.32	341	12.38	379	11.63
<i>Üç kitapta ortak olan isimler</i>	94	3.68	109	3.95	129	3.95
<i>Dört kitapta ortak olan isimler</i>	27	1.05	35	1.27	53	1.62
<i>Beş kitapta ortak olan isimler</i>	15	0.58	14	0.50	11	0.33
<i>Altı kitapta ortak olan isimler</i>	-	-	5	0.18	9	0.27
<i>Yedi kitapta ortak olan isimler</i>	2	0.07	3	0.10	2	0.06
<i>Sekiz kitapta ortak olan isimler</i>	-	-	-	-	3	0.09
<i>Dokuz kitapta ortak olan isimler</i>	-	-	-	-	7	0.21
<i>On kitapta ortak olan isimler</i>	-	-	-	-	2	0.06
Toplam	2553	100	2754	100	3258	100

(Kitaplarda geçen ortak isimler için bkz. Karatay, 2004: 47-62)

6. sınıf Türkçe dersi kitaplarının (13 yayınevine ait Türkçe dersi kitabı) tamamında kelime sıklığı iki ve daha fazla olan toplam 427 (bkz. tablo 4.1.3) ismin yüzdelik oranı %16.73'tür. 6. sınıf Türkçe dersi kitaplarının tamamında ortak olmayan ve öğrencilere farklı kitaplarda da olsa kazandırılması amaçlanan toplam 2126 isim türünden kelimenin, bütün Türkçe dersi kitaplarında kazandırılan ortak kelimelerle kıyaslandığında, yüzdelik oranı farkı %83.27 olarak çıkmaktadır.

7. sınıf Türkçe dersi kitaplarının (13 yayınevine ait Türkçe dersi kitabı) tamamında kelime sıklığı iki ve daha fazla olan toplam 507 (bkz. tablo 4.1.3.) ismin yüzdelik oranı %18.41'dir. 7. sınıf Türkçe dersi kitaplarının tamamında ortak olmayan ve öğrencilere farklı kitaplarda da olsa kazandırılması amaçlanan toplam 2247 isim türünden kelimenin, bütün Türkçe dersi kitaplarında kazandırılan ortak kelimelerle kıyaslandığında, yüzdelik oranı farkı %81.59'dur.

8. sınıf Türkçe dersi kitaplarının (13 yayınevine ait Türkçe dersi kitabı) tamamında kelime sıklığı iki ve daha fazla olan toplam 595 (bkz. Tablo 4.1.3) ismin yüzdelik oranı %18.27'dir. 8. sınıf Türkçe dersi kitaplarının tamamında ortak olmayan ve öğrencilere farklı kitaplarda da olsa kazandırılması amaçlanan toplam 3258 isim türünden kelimenin, bütün Türkçe dersi kitaplarında kazandırılan ortak kelimelerle kıyaslandığında, yüzdelik oranı farkı %81.73'tür.

Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere, 6, 7 ve 8. Türkçe dersi kitaplarının 'sözlük çalışmaları' kısmındaki isim türünden kelimelerin ortaklık oranının bütün sınıflarda düşük; farklılık oranının ise çok yüksek olması, aynılık ve farklılık oranlarının benzerliği, yayınevlerinin ve ders kitabı yazarlarının isim türünden kelime kazandırmada ortak ölçütlerinin olmadığını göstermektedir.

4.2. Türkçe Dersi Kitaplarında Verilen Fiillerle İlgili Bulgular ve Yorum

Bu bölümde ders kitaplarında geçen fiillerle ilgili bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlar verilmiştir.

4.2.1. Ders Kitaplarında Geçen Fiillerin Sınıflara Göre Sayıları

Yayınevi	6. sınıf	7. sınıf	8. sınıf	Toplam
<i>Altın Kitaplar</i>	39	29	37	105
<i>Dörtel Yayınevi</i>	19	17	25	61
<i>Düzgün Yayınevi</i>	38	49	48	135
<i>Elit Yayınevi</i>	25	21	26	72
<i>Fil Yayınevi</i>	79	40	74	193
<i>Koza Yayınevi</i>	32	18	18	68
<i>Mahir Yayınevi</i>	46	29	41	116
<i>MEB Yayınevi</i>	24	29	19	72
<i>Metinler Yayınevi</i>	35	27	30	92
<i>Özyürek Yayınevi</i>	29	45	40	114
<i>Serhat Yayınevi</i>	10	22	14	46
<i>Tutibay Yayınevi</i>	23	12	21	56
<i>Yıldırım Yayınevi</i>	59	50	77	186
Toplam	458	388	470	1316

Araştırmada incelenen 13 yayınevinin 6. sınıf Türkçe dersi kitaplarında toplam 458, 7. sınıf Türkçe dersi kitaplarında toplam 388 ve Türkçe 8.sınıf ders kitaplarında da toplam 470 fiil türünden sözcük verilmiştir. Yine araştırmada yer alan 13 yayınevinin Türkçe 6, 7 ve 8. sınıflarına ait 39 ders kitabında ise toplam 1316 fiil türünden kelime verilmiştir.

Tablo 4.1.2.'de görüldüğü üzere, Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının 'sözlük çalışmaları' kısmında yayınevlerinin tamamı, kitaplarının 6. sınıfında öğrencilere kazandırmayı amaçladığı kelime sayısını 7 ve 8. sınıflara geçerken aşamalı ve doğru orantılı olarak belirgin bir şekilde artırmamıştır (bkz. tablo 4.2.1). Dört yayınevinin 6. sınıftan 7. sınıfa geçerken (bkz. Düzgün, MEB., Özyürek, Serhat Yayınevi) aşamalı olarak öğrencilere fiil türünden kazandırılacak kelimeleri artırdığı görülse de 7. sınıftan 8. sınıfa geçerken aynı tutumu sergilemedikleri ortadadır. Yayınevlerinden dokuzunun ise, 6. sınıfta öğrencilere fiil türünden daha çok kelime kazandırmayı (bkz. Altın Kitaplar, Dörtel, Elit, Fil, Koza, Mahir, Metinler, Tutibay, Yıldırım Yayınevi) amaçlamış olması da, ilginçtir. Ayrıca, yayınevlerinin 'sözlük çalışmaları' başlığı altında verdiği fiil sayıları arasındaki oran, sınıftan sınıfa ya oldukça fazla değişmekte ya bir miktar değişmekte ya da çok az değişmektedir. Örneğin; Tutibay Yayınevi'nin 6. sınıf Türkçe dersi kitabında, öğrencilere 23, 7. sınıf Türkçe dersi kitabında 12 ve 8. sınıf Türkçe dersi kitabında ise 21 yeni fiil öğretilmeye çalışılmaktadır. Söz konusu eserde öğrencilere toplam kelime sayısı içinde, 6. sınıf için çok fazla denebilecek kadar (23)

◆ Halit Karatay

kelime kazandırılması ön görülmüşken, 7. sınıf için çok az denebilecek kadar (12) kelime kazandırılması ön görülmüştür. 8. sınıfta (21) ise, 6. sınıfta öğretilen kelimelerden bile az fiil türünden kelime edindirme çalışması yapılmıştır. Bu durumun mantığını açıklayabilmek oldukça güçtür. Bu durum, öğrencilere kazandırılacak kelimelerin onların yaş, seviye ve ihtiyacına göre değil de ders kitaplarına alınan metinlere ve kitap yazarlarının tecrübelerine veya tercihlerine göre belirlendiğini ortaya koymaktadır.

Bir başka durum ise, Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarında bulunan bir veya üç yıl boyunca öğrencilere kazandırılmaya çalışılan fiil türünden kelimeler arasındaki nicel özelliklerin büyük olması, yukarıdaki tespiti doğrulamaktadır. Örneğin; Millî Eğitim Bakanlığı Yayinevi 6. sınıf Türkçe kitabı bir yıl boyunca 24 fiil türünden kelime kazandırmayı hedeflerken Serhat Yayinevi aynı sınıf için yıl boyunca 10 fiil kazandırmayı amaçlamıştır. İki yayinevinin aynı yıl içinde öğrencinin kelime hazinesine kattığı fiil türünden kelimelerin sayısal farkı 14; yüzdeler ise % 60'lar civarındadır. Oysa, istatistikî değerlendirmelerde, sosyal bilimlerde iki değer arasında çıkan sonucun anlamlı veya uyumlu olarak kabul edilebilmesi için, ölçülen iki değer arasındaki bağıntı farkının en çok (artı-eksi) %5 oranında olması gerektiğini daha önce de vurgulamıştık. Yine aynı şekilde, Millî Eğitim Bakanlığı Yayinevi tarafından yayımlanan Türkçe dersi kitaplarında 6, 7 ve 8. sınıflarda öğrencilere, üç yıl boyunca toplam 72 fiil öğretmek hedeflenirken, Yıldırım Yayinevi tarafından yayımlanan Türkçe dersi kitaplarında 6, 7 ve 8. sınıflarda öğrencilere üç yıl boyunca fiil türünden toplam 186 kelime kazandırmak amaçlanmıştır. İki yayinevinin üç yıl boyunca öğrencilerin kelime hazinesine kattığı fiil türünden kelimelerin, sayısal farkı 114; yüzdeler de % 100'leri geçmektedir. Bu değerlendirmeler, diğer yayinevleri arasında da yapılabilir. Çıkacak sonuç, diğer yayinevlerinin Türkçe dersi kitapları için de yaklaşık olarak böyledir.

Sıralanan bütün bu veriler, ders kitabı yazarlarının veya yayinevlerinin fiil türünden kelime kazandırmada nicelik ve nitelik açısından ortak ölçütlerinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4.2.2. 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Dersi Kitaplarında Geçen Ortak Fiillerin Frekans ve Yüzdeleri

FİİLLER	6. Sınıflar		7. Sınıflar		8. Sınıflar	
	F	%	F	%	F	%
<i>Ortak olmayan fiiller</i>	392	85.58	344	88.65	408	86.80
<i>İki kitapta ortak olan fiiller</i>	53	11.57	35	9.02	46	9.78
<i>Üç kitapta ortak olan fiiller</i>	9	1.96	5	1.28	11	2.34
<i>Dört kitapta ortak olan fiiller</i>	3	0.65	3	0.77	3	0.63
<i>Altı kitapta ortak olan fiiller</i>	1	0.21	1	0.25	2	0.42
Toplam	458	100	388	100	470	100

(Kitaplarda geçen ortak fiiller için bkz. Karatay, 2004: 69-75)

6. sınıf Türkçe dersi kitaplarının (13 yayinevine ait Türkçe dersi kitabı) tamamında kelime sıklığı iki ve daha fazla olan toplam 66 (bkz. tablo 4.2.2) fiilin farklı ki-

taplarda da olsa kazandırılmaya çalışılan ortak fiiller içindeki yüzdeler oranı %14.32'dir. 6. sınıf Türkçe dersi kitaplarının tamamında ortak olmayan ve öğrencilere farklı kitaplarda da olsa kazandırılması amaçlanan toplam 392 fiil türünden kelimenin, bütün Türkçe dersi kitaplarında kazandırılan ortak kelimelerle kıyaslandığında, yüzdeler oranı farkı %85.58'dir.

7. sınıf Türkçe dersi kitaplarının (13 yayınevine ait Türkçe dersi kitabı) tamamında kelime sıklığı iki ve daha fazla olan toplam 44 (bkz. tablo 4.2.2) fiilin yüzdeler oranı %11.35'tir. 7. sınıf Türkçe dersi kitaplarının tamamında ortak olmayan ve öğrencilere farklı kitaplarda da olsa kazandırılması amaçlanan toplam 344 fiil türünden kelimenin, bütün Türkçe dersi kitaplarında kazandırılan ortak kelimelerle kıyaslandığında, yüzdeler oranı farkı %88.65'tir.

8. sınıf Türkçe dersi kitaplarının (13 yayınevine ait Türkçe dersi kitabı) tamamında kelime sıklığı iki ve daha fazla olan toplam 62 (bkz. Tablo 4.2.2) fiilin yüzdeler oranı %13.20'dir. 8. sınıf Türkçe dersi kitaplarının tamamında ortak olmayan ve öğrencilere farklı kitaplarda da olsa kazandırılması amaçlanan toplam 408 fiil türünden kelimenin, bütün Türkçe dersi kitaplarında kazandırılan ortak kelimelerle kıyaslandığında, yüzdeler oranı farkı %86.80 olarak çıkmaktadır.

6, 7 ve 8. sınıf Türkçe dersi kitaplarının 'sözlük çalışmaları' kısmındaki fiil türünden kelimelerin de aynılık ve farklılık oranlarının benzer olması dikkat çekicidir. Bu veriler, yayınevlerinin ve ders kitabı yazarlarının fiil türünden kelime kazandırmada ortak ölçütlerinin olmadığını göstermektedir.

4.3. Türkçe Dersi Kitaplarında Verilen Deyimlerle İlgili Bulgular ve Yorum

Bu bölümde ders kitaplarında geçen deyimlerle ilgili bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlar verilmiştir.

4.3.1. Ders Kitaplarında Geçen Deyimlerin Sınıflara Göre Sayıları

Yayınevi	6. sınıf	7. sınıf	8. sınıf	Toplam
<i>Altın Kitapevi</i>	80	82	67	229
<i>Dörtel Yayınevi</i>	64	59	63	186
<i>Düzgün Yayınevi</i>	60	62	91	213
<i>Elit Yayınevi</i>	76	87	66	229
<i>Fil Yayınevi</i>	103	97	95	295
<i>Koza Yayınevi</i>	40	16	18	74
<i>Mahir Yayınevi</i>	50	50	51	151
<i>MEB Yayınevi</i>	19	22	19	60
<i>Metinler Yayınevi</i>	34	35	38	107
<i>Özyürek Yayınevi</i>	55	38	34	127
<i>Serhat Yayınevi</i>	64	43	44	151
<i>Tutubay Yayınevi</i>	82	70	67	219
<i>Yıldırım Yayınevi</i>	45	48	44	137
Toplam	772	709	697	2178

◆ Halit Karatay

Araştırmada incelenen 13 yayınevinin 6. sınıf Türkçe dersi kitaplarında toplam 772, 7. sınıf Türkçe dersi kitaplarında toplam 709 ve Türkçe 8.sınıf ders kitaplarında da toplam 697 deyim türünden kelime grubu verilmiştir. Yine araştırmada yer alan 13 yayınevinin Türkçe 6, 7 ve 8. sınıflarına ait 39 ders kitabında ise toplam 2178 deyim türünden kelime verilmiştir.

Tabloda görüldüğü üzere, Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının 'sözlük çalışmaları' kısmında yayınevlerinin tamamı, kitapların 6. sınıfında öğrencilere kazandırmayı amaçladığı deyim sayısını 7 ve 8. sınıflara geçerken aşamalı ve doğru orantılı olarak belirgin bir şekilde artırmamıştır (bkz. tablo 4.3.1). Altı yayınevinin 6. sınıftan 7. sınıfa geçerken (bkz. Altın Kitapevi, Düzgün, Elit, MEB., Metinler, Yıldırım Yayınevi) aşamalı olarak öğrencilere kazandırılacak deyimleri artırdığı görülse de 7. sınıftan 8. sınıfa geçerken aynı tutumu sergilemediği ortadadır. Yayınevlerinden altısının ise, 6. sınıfta öğrencilere daha çok deyim kazandırmayı (bkz. Fil, Dörtel, Koz, Özyürek, Serhat, Tutibay Yayınevi) amaçlamış olması da, ilginçtir. Ayrıca yayınevlerinin 'sözlük çalışmaları' başlığı altında verdiği deyim sayıları arasındaki oran, sınıftan sınıfa ya oldukça fazla değişmekte ya bir miktar değişmekte ya da çok az değişmektedir. Örneğin; Tutibay Yayınevi'nin 6. sınıf Türkçe dersi kitabında, öğrencilere 82, 7. sınıf Türkçe dersi kitabında 70 ve 8. sınıf Türkçe dersi kitabında ise 67 deyim öğretilmeye çalışılmaktadır. Söz konusu yayınevinin öğrencilere toplam deyim sayısı içinde, 6. sınıf için çok fazla denebilecek kadar (82) deyim kazandırılması ön görülmüşken, 7. sınıf için az denebilecek kadar (70) deyim kazandırılması ön görülmüş, 8. sınıfta (67) ise, 6 ve 7. sınıfta öğretilen deyimlerden bile az deyim edindirme çalışmasının bulunduğu görülmektedir. Bu durum da, öğrencilere kazandırılacak deyimlerin, onların yaş, seviye ve ihtiyacına göre değil de ders kitaplarına alınan metinlere ve kitap yazarlarının tecrübelerine veya tercihlerine göre belirlendiğini ortaya koymaktadır.

Bir başka durum ise, Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarında bulunan bir veya üç yıl boyunca öğrencilere kazandırılmaya çalışılan deyimler arasındaki nicel özelliklerin farklı olmasıdır. Örneğin; Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi 6. sınıf Türkçe kitabı bir yıl boyunca 19 deyim öğretmeyi hedeflerken Serhat Yayınevi aynı sınıf için, yıl boyunca 64 deyim kazandırmayı amaçlamıştır. İki yayınevinin aynı yıl içinde öğrencinin kelime hazinesine kattığı deyimlerin sayısal farkı 45; yüzdeler farkı ise % 200'leri geçmektedir. Aynı şekilde, yayınevlerinden Yıldırım Yayınevi 6, 7 ve 8. sınıflarda öğrencilere, üç yıl boyunca toplam 137 deyim öğretmeyi hedeflerken Altın Kitaplar Yayınevi ise aynı sınıflar için üç yıl boyunca öğrencilerin kelime hazinesine toplam 229 deyim katmayı amaçlamıştır. İki yayınevinin üç yıl boyunca öğrencilerin kelime hazinesine kattığı deyimlerin, sayısal farkı 92; yüzdeler farkı da % 90'ları geçmektedir.

Nicelik açısından yapılan bu değerlendirmeler diğer yayınevleri arasında da yapılabilir. Bu durum, diğer yayınevlerinin Türkçe dersi kitapları için de yaklaşık olarak böyledir.

Sıralanan bütün bu veriler, ders kitabı yazarlarının veya yayınevlerinin nicelik açıdan deyim kazandırmada ortak ölçütlerinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4.3.3. 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Dersi Kitaplarında Geçen Ortak Deyimlerin Frekans ve Yüzdeleri

DEYİMLER	6. Sınıflar		7. Sınıflar		8. Sınıflar	
	F	%	F	%	F	%
<i>Ortak olmayan deyimler</i>	663	85.88	653	92.10	645	92.53
<i>İki kitapta ortak olan deyimler</i>	87	11.26	38	5.35	44	6.31
<i>Üç kitapta ortak olan deyimler</i>	12	1.54	13	1.83	6	0.86
<i>Dört kitapta ortak olan deyimler</i>	7	0.90	3	0.42	1	0.14
<i>Beş kitapta ortak olan deyimler</i>	2	0.25	1	0.14	1	0.14
<i>Altı kitapta ortak olan deyimler</i>	1	0.12	1	0.14	-	-
Toplam	772	100	709	100	697	100

(Kitaplarda geçen ortak deyimler için bkz. Karatay, 2004: 82-89)

Tablo 4.3.3'de görüldüğü üzere 6. sınıf Türkçe dersi kitaplarının (13 yayınevine ait Türkçe dersi kitabı) tamamında kelime sıklığı iki ve daha fazla olan toplam 109 ortak deyimün yüzdeler oranı %14.22'dir. 6. sınıf Türkçe dersi kitaplarının tamamında ortak olmayan ve öğrencilere farklı kitaplarda da olsa kazandırılması amaçlanan toplam 663 deyimün, bütün Türkçe dersi kitaplarında kazandırılan ortak deyimlerle kıyaslandığında, yüzdeler oranı farkı %85.88'dir. 7. sınıf Türkçe dersi kitaplarının (13 yayınevine ait Türkçe dersi kitabı) tamamında kelime sıklığı iki ve daha fazla olan toplam 56 (bkz. tablo 4.3.3) deyimün yüzdeler oranı %7.90'dur. 7. sınıf Türkçe dersi kitaplarının tamamında ortak olmayan ve öğrencilere farklı kitaplarda da olsa kazandırılması amaçlanan toplam 653 deyimün, bütün Türkçe dersi kitaplarında kazandırılan ortak deyimlerle kıyaslandığında, yüzdeler oranı farkı %92.10'dur. 8. sınıf Türkçe dersi kitaplarının (13 yayınevine ait Türkçe dersi kitabı) tamamında kelime sıklığı iki ve daha fazla olan toplam 52 (bkz. tablo 4.3.3) deyimün yüzdeler oranı %7.47'dir. 8. sınıf Türkçe dersi kitaplarının tamamında ortak olmayan ve öğrencilere farklı kitaplarda da olsa kazandırılması amaçlanan toplam 697 deyimün, bütün Türkçe dersi kitaplarında kazandırılan deyim türünden ortak kelime öbekleriyle kıyaslandığında, yüzdeler oranı farkı %92.53 olarak çıkmaktadır.

Yukarıdaki sonuçlardan da anlaşılacağı üzere, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe dersi kitaplarının 'sözlük çalışmaları' kısmındaki deyimlerin ortaklık oranlarının düşük; farklılık oranlarının ise çok yüksek olması, yayınevlerinin ve ders kitabı yazarlarının deyim kazandırmada ortak ölçütlerinin olmadığı burada da görülmektedir.

4.4. Türkçe Dersi Kitaplarında Verilen Kelime Gruplarıyla İlgili Bulgular ve Yorum

Bu bölümde ders kitaplarında geçen kelime gruplarıyla ilgili bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlar verilmiştir.

◆ Halit Karatay

4.4.1. Ders Kitaplarında Geçen Kelime Gruplarının Sınıflara Göre Sayıları

Yayınevi	6. sınıf	7. sınıf	8. sınıf	Toplam
Altın Kitaplar	25	51	68	144
Dörtel Yayınevi	43	42	48	133
Düzgün Yayınevi	33	64	33	130
Elit Yayınevi	27	35	66	128
Fil Yayınevi	78	97	88	263
Koza Yayınevi	18	11	26	55
Mahir Yayınevi	32	43	77	152
MEB Yayınevi	16	15	57	88
Metinler Yayınevi	28	32	43	103
Özyürek Yayınevi	36	50	55	141
Serhat Yayınevi	17	24	15	56
Tutibay Yayınevi	13	11	10	34
Yıldırım Yayınevi	55	50	40	145
Toplam	421	525	626	1572

Araştırmada incelenen 13 yayınevinin 6. sınıf Türkçe dersi kitaplarında toplam 421, 7. sınıf Türkçe dersi kitaplarında toplam 525 ve Türkçe 8.sınıf ders kitaplarında da toplam 626 kelime grubu verilmiştir. Yine araştırmada yer alan 13 yayınevinin Türkçe 6, 7 ve 8. sınıflarına ait 39 ders kitabında ise toplam 1572 kelime grubu verilmiştir.

Tabloda görüldüğü üzere, Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının 'sözlük çalışmaları' kısmında yayınevlerinin tamamı, kitaplarının 6. sınıfında öğrencilere kazandırmayı amaçladığı kelime grubu sayısını 7 ve 8. sınıflara geçerken aşamalı ve doğru orantılı olarak belirgin bir şekilde artırmamıştır (bkz. tablo 4.4.1). Sekiz yayınevi, 6. sınıftan 7. sınıfa geçerken (bkz. Altın Kitapevi, Düzgün, Elit, Fil, Mahir, Metinler, Özyürek, Serhat Yayınevi) aşamalı olarak öğrencilere kelime grubu türünden kazandırılacak kelime gruplarını artırdığı görülse de 7. sınıftan 8. sınıfa geçerken hepsi aynı tutumu sergilememiştir. Yayınevlerinden altısının ise, 6. sınıfta öğrencilere daha çok kelime grubu kazandırmayı (bkz. Dörtel, Tutibay, Yıldırım, Koza, MEB., Yayınevi) amaçlamış olması da ilginçtir. Ayrıca, yayınevlerinin 'sözlük çalışmaları' başlığı altında verdiği kelime grubu sayıları arasındaki oran, sınıftan sınıfa ya oldukça fazla değişmekte ya bir miktar değişmekte ya da çok az değişmektedir. Örneğin; Yıldırım Yayınevi'nin 6. sınıf Türkçe ders kitabında, öğrencilere 55, 7. sınıf Türkçe ders kitabında 50 ve 8. sınıf Türkçe ders kitabında ise 40 kelime grubu öğretilmeye çalışılmaktadır. Söz konusu yayınevinin öğrencilere toplam kelime grubu sayısı içinde, 6. sınıf için çok fazla denebilecek kadar (55) kelime grubu kazandırılması ön görülmüşken, 7. sınıf için az denebilecek kadar (50) kelime grubu kazandırılması ön görülmüş, 8. sınıfta (40) ise 6 ve 7. sınıfta öğretilen kelime gruplarından bile az kelime grubu edindirme çalışmasının olduğu görülmektedir. Bu durum da, öğrencilere kazandırılacak ke-

lime gruplarının, onların yaş, seviye ve ihtiyacına göre değil de ders kitaplarına alınan metinlere ve kitap yazarlarının tecrübelerine veya tercihlerine göre belirlendiğini ortaya koymaktadır.

Bir başka durum ise, Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarında bulunan bir veya üç yıl boyunca öğrencilere kazandırılmaya çalışılan kelime grupları arasındaki nicelik özelliklerin büyük olmasıdır. Örneğin; Metinler Yayınevi 6. sınıf Türkçe kitabı bir yıl boyunca 28 kelime grubu öğretmeyi hedeflerken Yıldırım Yayınevi aynı sınıf için, yıl boyunca 55 kelime grubu kazandırmayı amaçlamıştır. İki yayınevinin aynı yıl içinde öğrencinin kelime hazinesine kattığı kelime grubunun sayısal farkı 27; yüzdelik farkı ise % 100'leri geçmektedir. Yine aynı şekilde, yayınevlerinden Serhat Yayınevi 6, 7 ve 8. sınıflarda öğrencilere, üç yıl boyunca toplam 56 kelime grubu öğretmeyi hedeflerken Mahir Yayınevi ise aynı sınıflar için üç yıl boyunca öğrencilerin kelime hazinesine toplam 152 kelime grubu katmayı amaçlamıştır. İki yayınevinin üç yıl boyunca öğrencilerin kelime hazinesine kattığı kelime grubunun sayısal farkı 96; yüzdelik farkı da % 190'ları geçmektedir.

Nicelik açısından yapılan bu değerlendirmeler, diğer yayınevleri arasında da yapılabilir. Bu durum, diğer yayınevlerinin Türkçe dersi kitapları için de yaklaşık olarak böyledir.

Sıralanan bütün bu veriler, ders kitabı yazarlarının veya yayınevlerinin nicelik açısından kelime grubu kazandırmada ortak ölçütlerinin olmadığı biçiminde yorumlanabilir.

Tablo 4.4.2. 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Dersi Kitaplarında Geçen Ortak Kelime Gruplarının Frekans ve Yüzdeleri

KELİME GRUPLARI	6. Sınıflar		7. Sınıflar		8. Sınıflar	
	F	%	F	%	F	%
Ortak olmayan kelime grupları	414	98.33	507	96.57	607	96.69
İki kitapta ortak olan kelime grupları	6	1.42	18	3.43	13	2.07
Üç kitapta ortak olan kelime grupları	-	-	-	-	4	0.63
Beş kitapta ortak olan kelime grupları	-	-	-	-	2	0.31
Altı kitapta ortak olan kelime grupları	1	0.23	-	-	-	-
Toplam	421	100	525	100	626	100

(Kitaplarda geçen ortak kelime grupları için bkz. Karatay, 2004: 96-100)

6. sınıf Türkçe dersi kitaplarının (13 yayınevine ait Türkçe dersi kitabı) tamamında kelime sıklığı iki ve daha fazla olan toplam 7 (bkz. tablo 4.4.2) kelime grubunun yüzdelik oranı %1.77'dir. 6. sınıf Türkçe dersi kitaplarının tamamında ortak olmayan ve öğrencilere farklı kitaplarda da olsa kazandırılması amaçlanan toplam 414 kelime grubunun, bütün Türkçe dersi kitaplarında kazandırılan ortak kelime gruplarıyla kıyaslandığında, yüzdelik oranı farkı %98.33'tür.

7. sınıf Türkçe dersi kitaplarının (13 yayınevine ait Türkçe dersi kitabı) tamamında kelime sıklığı iki ve daha fazla olan toplam 18 (bkz. tablo 4.4.2.) kelime grubunun yüzdelik oranı %3.43'tür. 7. sınıf Türkçe dersi kitaplarının tamamında ortak ol-

◆ Halit Karatay

mayan ve öğrencilere farklı kitaplarda da olsa kazandırılması amaçlanan toplam 507 kelime grubunun bütün Türkçe dersi kitaplarında kazandırılan ortak kelime gruplarıyla kıyaslandığında, yüzdelik oranı farkı %96.57'dir.

8. sınıf Türkçe dersi kitaplarının (13 yayınevine ait Türkçe dersi kitabı) tamamında kelime sıklığı iki ve daha fazla olan toplam 19 (bkz. tablo 4.4.2) kelime grubunun yüzdelik oranı %3.31'dir. 8. sınıf Türkçe dersi kitaplarının tamamında ortak olmayan ve öğrencilere farklı kitaplarda da olsa kazandırılması amaçlanan toplam 607 kelime grubunun, bütün Türkçe dersi kitaplarında kazandırılan ortak kelimelerle kıyaslandığında, yüzdelik oranı farkı %96.69'dur.

Kelime grubuna ait yukarıdaki veriler, yayınevlerinin ve ders kitabı yazarlarının kelime grubu kazandırmada ortak ölçütlerinin olmadığını göstermektedir. Bütün bu sonuçlardan yola çıkarak 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe dersi kitaplarının 'sözlük çalışmaları' kısmındaki kelime gruplarının da aynılık ve farklılık oranlarının benzer olması dikkat çekicidir.

5. Sonuç ve Öneriler

Eldeki bulgular, İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe dersi kitabı yazarlarının ve yayınevlerinin bu sınıflarda okuyan öğrencilere nicelik ve nitelik açısından herhangi bir kelime kazandırma ölçütü ve birliği olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durumda olan Türkçe dersi kitapları, öğrencilere standart bir Türkçe eğitimi sunamamakta, kelime kazanımı yazarların ders kitaplarına koydukları metinlerle, öğretmenlerin ve öğrencilerin kişisel çabalarına kalmaktadır.

Ana dili ders kitapları yabancı dil öğretimi kitaplarında olduğu gibi belirli bir sözcük dağarcığını kazandırmayı hedeflemelidir. Bunun için de ilk önce ana sınıfı dâhil, çocuğun ailesinden ve yakın çevresinden edindiği, çevresiyle iletişim kurarken kullandığı etkin sözcük dağarcığı doğru tespit edilmelidir. Daha sonra, ilköğretimin birinci sınıfından başlayarak yine çocuğun her an etkin olarak kullanabileceği ve iletişimde ihtiyaç duyacağı kelime hazinesi, her yaş ve sınıf seviyesine göre bir program dâhilinde, aşamalı olarak öğrencilere kazandırılmalıdır.

Ana dili öğretimi yapılırken yabancı dil öğretiminde olduğu gibi çeşitli dil edindirme aşamaları "başlangıç, orta ve ileri düzey" ortaya konulmalı, kelime kazandırma, dil öğretme ve bunların sonucu olarak bireyi topluma kazandıracak kültürleme aşama ve stratejileri belirlenmelidir. Örneğin ilköğretimin birinci kademesi başlangıç düzeyi, ikinci kademesi orta düzey ve ortaöğretim (lise) kısmı da ileri düzey olarak kabul edilebilir. Bu durumda başlangıç düzeyinde etkin söz varlığı edindirilebilir. Orta düzeyde, 6, 7 ve 8. sınıflardan itibaren ise dilin işleyişi, mantığı; edebiyatın güzel eserleri aracılığıyla dil zevki ve sevgisi kazandırılarak edilgin söz varlığına, yani ileri düzeye kapılar aralanabilir.

Türkçe dersi kitabı hazırlanırken de belirlenen hedef, aşama ve stratejiler dikkate alınarak bir ünite ve kitapta, bir eğitim-öğretim yılı boyunca ve eğitim hayatının uzmanlık aşaması olan yüksek öğretime geçilinceye kadar öğrencilere kaç kelimenin kazandırılacağı ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır. Ana dili öğretiminin ilk aşaması olan ilköğretimin birinci kademesinde, kazandırılması gereken kelimelerin somut ve çocuğun yakın çevresiyle ilgili olmasına dikkat edilmeli, ders kitaplarındaki kelime öğretme faaliyetlerini destekler mahiyette, gerekirse kazandırılacak kelimelerin resimleri ve kavram kartları da hazırlanmalıdır.

Türkçe için, yaş ve düzeye göre hangi kelimelerin ne sıklıkla öğretileceği ile ilgili çalışmaların noksanlığı giderildikten sonra, kitaplarda öğretilmek için seçilen kelimelerin, yazarların kişisel deneyim ve tercihlerine bırakılmaması için, gerekirse yeniden metinler oluşturulmalıdır. Ayrıca, kitaplarda kelime dağarcığını geliştirmeye ilgili bir kere öğretilen kelimelerin tekrar ve pekiştirme alıştırmalarının ne kadar sıklıkta ve hangi tür etkinliklerle, çeşitli alıştırmaya, oyun ve bulmaca gibi, olacağı da belirlenmelidir.

Bilgisayar ve eğitim teknolojileri bölümleri ile işbirliği yaparak tespit edilen kelime hazinesine yönelik, bilgisayarda kullanılacak bir program geliştirilmelidir. Buna göre, ders kitabına alınacak metinlerin veya öğretmenin ders kitabı dışında sınıfta işlemek istediği yazılı bir metnin içerdiği kelimelerin sınıfın seviyesine uygun olup olmadığı belirlenecektir. Uygun olmayan kelimelerin yerlerine seviyeye uygun kelime de önerecek bilgisayar programı sayesinde hem ana dili ve kelime öğretimi daha etkili gerçekleştirilecek hem de öğrencilere standart bir Türkçe söz varlığı daha kolay ve profesyonelce kazandırılacaktır. Türkçe dersi kitaplarının bu ve buna benzer sorunlarının ortadan kaldırılması için, kitaplar konularında uzman kişiler tarafından hazırlanmalıdır.

Kaynakça

- CEMİLOĞLU, Mustafa. (1998) **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi**. Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları
- CEMİLOĞLU, Mustafa. (1999). *İlköğretim Okullarının Türkçe Derslerinde Sözcük Öğretimi ve Türkçe Kitaplarındaki Söz Değerleri Üzerine Bir İnceleme. I. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu* (16- 17 Haziran 1994, s. 207-217.). Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- ÇİFTÇİ, Musa. (1991). **Bir Grup Yüksek Öğrenim Öğrencisi Üzerinde Kelime Serveti Araştırması**. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- GÖĞÜŞ, Beşir. (1978). **Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Öğretimi**. Ankara: Gül Yayınevi.
- GÖZ, İlyas. (2003). **Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÜZEL, Abdurrahman (1987). *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Programları. Öğretmen Yetiştirilen Yükseköğretim Kurumlarının Dünü-Bugünü-Geleceği Sempozyumu*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, Tebliğler.
- KARADAĞ, Özyay (2005). **İlköğretim I. Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma**. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- KARATAY, Halit (2004). **İlköğretim II. Kademe Türkçe Dersi Kitaplarının Ortak Kelime Kazandırma Yönünden Değerlendirilmesi**. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- KAVCAR, Cahit vd., (2001). **Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin Türkçe Öğretimi**. Ankara: Engin Yayınevi.
- KURUDAYIOĞLU, Mehmet (2005). **İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma**. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- KÜÇÜK, Salim. (1998). *Ana Dili Öğretiminde Türkçe dersi Kitapları ve Metot Meselesi. Dil Dergisi*. (64), 6.

◆ Halit Karatay

- ŞAHİN, Tülay. (1998). *Amerika'da İlkokul 5.Sınıflarda Okutulan Ana Dili Ders Kitabının Değerlendirilmesi. Dünyada ve Türkiye'de Anadili Eğitimi*. Sempozyum Bildirileri, Ankara: Ankara Üniv. Tömer Yayınları.
- TOSUNOĞLU, Mesiha. (1998). **İlköğretim Okullarına Başlayan Öğrencilerin Okuma Yazmayı Öğrenmeden Önceki Kelime Serveti Üzerine Bir Araştırma**. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- TOSUNOĞLU, Mesiha. (1999). *Kelime Servetinin Eğitim ve Öğretimdeki Yeri ve Önemi. Millî Eğitim*, (144), 71-73.
- YALÇIN, Alemdar. (1996). *Türkçe dersi Kitaplarının Planlanması ve Yazılması. Türk Yurdu*, (107), 24-27.

DERS KİTAPLARI KAYNAKÇASI

- 1) Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe dersi Kitapları, (Haz. M.Ünal, vd.).
- 2) Metinler Matbaa ve Yayıncılık 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe dersi Kitapları (Haz.Müfit Aksakal-Orhan MusaÇelik-İsa Savaş)
- 3) Dörtel Yayınları 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe dersi Kitapları, (Haz.M.Ali Külekçi)
- 4) Düzgün Yayınları 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe dersi Kitapları, (Haz.M.Aksakal-İ.Savaş-O.M.Çelik)
- 5) Mahir Yayınları 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe dersi Kitapları, (Haz.Nezihe Yıldız)
- 6) Yıldırım Yayınları 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe dersi Kitapları, (Haz.M.Gül-M.Köktürk)
- 7) Koza Yayınları 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe dersi Kitapları, (Haz.Ahmet Kapulu)
- 8) Özyürek Yayınları 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe dersi Kitapları, (Haz. S. Batur-C.Yıldırım)
- 9) Serhat Yayınları 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe dersi Kitapları, (Haz.Y. Yörük vd.)
- 10) Elit Yayınları 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe dersi Kitapları, (Haz. Veysi Yıldırım)
- 11) Altın Kitapları 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe dersi Kitapları, (Haz. Ahmet Gümüş)
- 12) Tutibay Yayınları 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe dersi Kitapları, (Haz. M.Koyuncu- M.Koyuncu)
- 13) Fil Yayınları 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe dersi Kitapları , (Haz.S. Sarıca-M.Gündüz)

VOCABULARY EXERCISES IN TURKISH LESSON'S BOOKS

Halit KARATAY*

Abstract

As instruction material, all Turkish lesson books have to offer similar opportunities with its building vocabulary exercises to students, although they have different publishers. Students of secondary classes (6, 7 and 8. class) are taught some vocabulary as noun, verb, idiom and some word groups from Turkish lesson books. And in these books 'vocabulary work parts' include different words between each other. This study examined that whether a word provides aim and union in part of vocabulary works which build students vocabulary. Using language skills effectively depend on wealthy vocabulary. And expecting success from all studentsl at the same time in language skills also depends on Turkish lesson books' consistency and sufficiency. This study is descriptive research and to access evidences crosshatching model is used.

Key Words: Vocabulary works, teaching word, Turkish lesson books, mother tongue

---

* Ass.; Gazi University Gazi Faculty of Education Department of Turkish Language Teaching